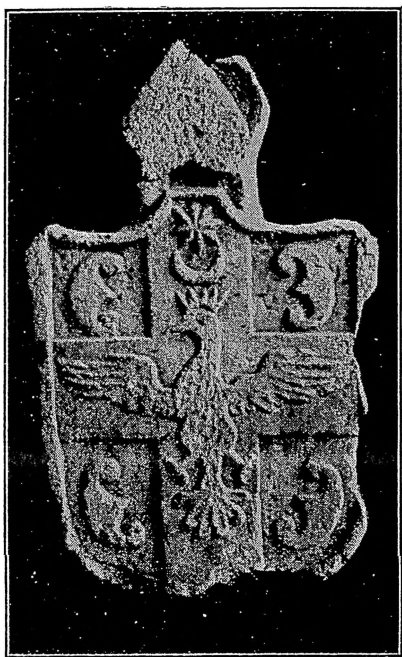

МРНАВИЋЕВО „ПОТУЖЕЊЕ ПОКОРНИКА“.

Шибенчанин Иван Томко Мрнавић (1580—1637), један фалсификатор и мегаломан наш¹⁾, који је волео да себе представља као потомка Мрњавчевића па је с тога и комбиновао свој бискупски грб на основу српског грба (Слика 1)²⁾, много је писао, и у нашем, и у талијанском, и у латинском језику³⁾. Тек, у колико му ради није био намењен да објасни фиктивне генеалошке везе његових измишљених предака, он је типичан представник просечног протуреформаторског организатора, човек нарочитог угледа и поверења римске курије, један од првих Југословена, што су се нашли око младе конгрегације De Propaganda Fide. Бог зна каковим интригама успео је он да се додвори енергичном Барберинију Урбану VIII, код кога је, изгледа, дуго вредео као поверљив експерт за питања о Јужним Словенима, обилато обасипан частима, да сврши каријеру као титуларни бискуп босански, тек што у своју дијецезу није, разуме се, никад ни завирио.

На потицај тог папе, управ по личној поруци његовој, дао је Мрнавић, 1627 године, као једну од првих едиција Пропагандиних српскохрватски превод већег Беларминова катекизма⁴⁾. Популарна „Dichiaratione più copiosa della dottrina christiana“, дело писано 1597, после топле препоруке Климента VIII потисло је било све дотадашње катекизме Италије, а ширењу његову нарочито је помогао Урбан VIII, који је баш 1627 године и покренуо био питање беатификације свога пријатеља кардинала Белармина, да наскоро затим,

Слика 1. Бискупски грб Мрнавићев.

¹⁾ V. Jagić, Tomko Marnavić als Fälscher des angeblich im J. 1222 geschriebenen glagolitischen Psalters, Archiv für slavische Philologie XXXIII (Berlin 1912) 111. F. Šišić, Kako je vizantinski car Justinijan postao Slaven. (Ivan Tomko Marnavić). Prilog kulturnim prilikama hrvatskim u prvoj polovini XVII. vijeka, Nastavni Vjesnik IX (Zagreb 1900/01) 214.

²⁾ Тај Мрнавићев грб налазио се на сад порушеној цркви Св. Мартина у шибенском предграђу Варошу (K. Stojić, Crkvice sv. Martina, Narodna Straža, Sibenik 26 srpnja 1927).

³⁾ A. Pavić, Ivan Tomko Marnavić, Rad XXXIII (Zagreb 1875) 58. A. G. Fosco, Vita di Giovanni Tonco-Marnavić Canonico di Sebenico, Arcidiacono di Zagabria Vescovo di Bosnia, Sebenico MDCCCXC, 49.

⁴⁾ ISTVMACENGE | OBILNIE NAVKA | KARSTYANSKOGA, | Sloxeno zapouidyu | S. O. PP. KLEMENTA VIII. | Od Prisuitloga G. Roberta Bellarmina | Kardinala S. R. C. | Prineseno | V yazik haruatski zapouidyu | S. O. PP. VRBANA VIII. | i suete skupschine prisuitle GG. Kardinalou | varhu razplodgenia, suete virre; | Tumaçengen. | Iuanna Tomka Marnauicha, Boŋnyanina, Kanonika | Sibenskoga, i Zagrebskoga; Arhixakna | Stolnoga iste Crique Zagrebske. | Nauçitelya S. Bogoslouya; Protonot. Apostolskoga. || VRIMU, MCDXXVII.

22 фебруара 1633, једним бревеом осигура употребу тог катекизма у свим оријенталним мисијама¹⁾, чим му је изазвао непрегледан број превода, просто у све светске језике.

Само што је Мрнавић на крају свог превода (стр. 163—170) изнео нешто, што није имао талијански оригинал, додао је наиме једну занимљиву побожну песму ове садржине:

163 ПОТУЖЕЊЕ ПОКОРНИКА РАДИ СМРТИ ИСУСОВЕ К НАРОДУ ЧОВИЧАНСКОМУ.

- (2) Ако кад чудеса која се згодише,
ких чудна небеса за казан створише,
али врх колишја зглоба земаљскога
видисте залишја плода наравскога,
познасте ли згоде у кој свита страни, 5
ке страше народе, којих чудо брани;
али жарко коло веселја дањскога
шчекасте охоло з двора источнога,
ал' га замирасте иза сиња мора,
ал' чудом згледасте иза стрмих гора, 10
кадно магле тира скорупа морскога,
кад тради простира прик' крила пољскога?
Згледа ли вас други срид ноћне тминости
он лук златокруги ноћвидне свитлости, 15
164 дробне ли искрице ведрином стркане,
небеске зенице редом разабране,
колом неуморним гди свит опашују,
опредом позорним када помигују?
Ако ли судите, да моћ вичња влада
ствари, ке видите, ких нарав оклада, 20
иста моћ да је Бог, који свака створи,
у свих стварих свемоћ, доли, овди и гори,
чигов поглед зори небо, земаља, море,
паклени притвори, ким нарав копоре:
овога сад, тужни гришници, позрите, 25
тузи ако сте дужни и ку бол ћутите!
- (3) Немилим железом ребра прободена,
густораним ризом уда разглобљена,
руке залирене кривим потоком,
ноге облипљене мрзлокрвним соком, 30
лица огрђена гнусним похреканјем,
ока заваљена смртним изташтанјем,
главу оскизљену кривим напловом,
густо избодену под трновим кровом,
по глави небеској косе покречене, 35
по бради уљудској длаке погуљене,
позрите, гледајте грозним очима,
сузе проливајте потоцима обима!
Свита самовладник лежи смртју рањен,
слиба кратковик владавца
избављен, 40
тежину згубивши небо се слебеће,
свога пожеливши нарав Створца јехће,
пристојје пријасно двора небескога
таји злато јасно ишћућ краља свога.
- 165 Он далече раја, славне домовине, 45
лежи посрид краја тујине крајине,
кривином обаљен тујине тамности,
срид тамних остављен без ике милости,
ни срдцем помиљен старознанца марна,
ни сузом оцвиљен пријатеља харна, 50
заукрепењено пуца славно тило,
ружно разтресено, рањено немило.
Земља заснитћена под чудом толиким
дрхће узтресена трусом чудоликим,
тресућ се иза дна горкости не лаже, 55
- (4) горком тугом јадна болест своју каже,
каже жалост јаку сунце помркнувши,
на лице повлаку чадну намакнувши.
И ти, ноћна зрако, намишће сунчено,
стереш рухо мрако на сребро ведрено, 60
власи позлаћени, страха част ноћнога,
кријеш замршени цвиљећ Створца твога!
Глас веран, глас чудан протиче народи,
сиња ноћ жарки дан мраком припороди,
давно смртних робов видјени су трупи 65
стајати из гробов кажућ се по жупи,
ки гласми чудним граде напунише,
путми нечућним чудеса правише,
мнократ јадајући ноћни мир развише,
многих цвиљујући у страх обалише. 70
Видјено је море нагло узбиснути,
валов жидтке горе до неба дигнути,
прид морским су плихом гради узпредали,
наливом залихом краји се пропади,
166 прид наглим дрхатом горе се распале, 75
орећим бахатом стине разпршале,
земље одскочиле мејашни новима,
мејаш утврдише струјама морским.
Видјена чувена на мору видина
одзгар човичена, доњи дил рибина, 80
нимим страшним рогом слишана трубити
и човичком слогом морнаром вапити:
„Родитељ нарави и краљ човички, Бог,
посрид свое крви лежи смртни залог“.
Сеј руке пустога свита зглоб зглобише, 85
сеј ли нареднога законе сложише,
(5) њихово дило је, штогод лежи логом,
штогодир гибло је над земаљском стогом,
штогодире нарав крилом закрилуе,
што небеска направ собом запашуе, 90
пићна штогод земаља з свога крила роди,
што морска дежеља рибним родом плоди,
животна ведрина штогод прохладјуе,
небеска свитлина штогод позлаћуе,
сад, о неподоба дила притамнога, 95
што можеш, грдобо створја гришевнога,
сад пролазај дају чавлими оштрима,
бледило не тају раменим ружницама
зажете мишице модро подбухнуле,
путене везице жиле опукнуле! 100
Глава, јаох, славна двору небескому,
ругом је сад скврна гриху земаљскому!
Власи, ких никада звижде окрунише,
оштри трни сада рано замрсише!
- 167 Браду, ком се лице небеско поноси, 105
худобне деснице немилост покоси!
Како, јаох, зјају ребра разклопљена,
ал' се простирају уда прибијена,
уда зазебицом мразном заледјена,
немилом сулицом по смрти рањена! 110
Чисте, јаох, ноге, ке небо тлачише,

¹⁾ J. J. I. v. Döllinger & F. H. Reusch, Die Selbstbiographie des Cardinals Bellarmin, Bonn 1887, 142.

- којим за подлоге свитле звезде бише,
завичне шетати по рајских равницах,
обичне ступати по вишњих тлацинах,
сада сте сплетене једна прико друге, 115
силно просичене гвоздом чудне туге,
- (6) из болне утине вре поток крвави,
ким се оштре стине и још земља чрви!
Чудо нечувене на свиту љубави,
досле невидјене у створју нарави, 120
Бог вичне чистиње смртју Сина свога
плаћа лупешћине роба неврнога!
Ах чудна љубави, чудно милованје,
миловниче прави, љубезно уфанје,
неподобни гришник тамо сагришуше, 125
тешкој се праведник муци подвезуе,
што нехарни тамњак нехарством расправи,
тој мили праведњак добротом направи,
пакленим се дугом худи роб задужи,
а под смртном тугом сад Господин тужи, 130
човик се обали под брименом гриха,
Бог на се навали бримена залиха,
ја се поношенјем охолим биснећи,
ти се пониженјем вежеш питомећи, 135
ја се непослухом одмичем правиде,
ти твојим послухом личиш ме кривице,
пожрлством отровним створје објестуе,
Створитељ покорним гладом се сјижуе,
хлепљу човик удном од Бога се одтисну,
љубавју Бог прудном х крижу се
притисну, 140
гришник разкошами весел обилуе,
смртними ранами праведник цвилуе,
мене насладјује воће забрањено,
њега пиће труже пригорко жучвено,
ја с Ђвом радостан њега сам дреселје, 145
с Маријом жалостан ради ме веселје!
- (7) Ах, Отче небески, тако ли суд судиш,
тако ли служевски грих стрид тебе пудиш,
тако л' Сином твојим робје одкупљуеш,
тач ли грихом мојим укор отимљуеш! 150
То ли, вичњи Сину, за ме худа чиниш,
нека ја не згину, умрит се не линиш,
хоћеш, да ја живем тве смрти укором,
чист да се назовем тве крви извором!
Тако птићи своји мртви јур матица 155
крвју својом доји љубезнива птица,
кљуном укученим кад прси пробије,
птићем задушеним када лик одкрије,
- они јур дихнући очи отворају,
матер познајући ње крв изпивају, 160
у такој забави премда ју познају,
о чудна љубави, пићу не пушћају!
Тако кад падаху под врших синајских,
ки смртно јадаху рад гвј пустињајских, 165
када позираху змаја миденога,
ране оздрављаху ујида смртнога!
Тако кадно чуе рич Створца велога,
Абрам посвећуе синка примилога,
ставља врх олтара синка јединога
рука отца стара Богу послушнога, 170
дрвје прикрижено подлига свећење,
стинје подложено подпиря плочење,
жртва разложита неразложној слична
стоји мировита свећењу невична,
руке затегнуте за плећих мирују, 175
ноге поклекуте послух прикажују,
(8) очи разведрени у земљу гледају,
уди укротћени страхом не предају,
отца према сину гасне љубвена прав,
завичну милину пустила је нарав, 180
з рамена је одпрегала хаљину широку,
кратко ј' skut припрегаћ при десному
боку,
руси лива рука власи синка сплита,
а ножа се бритка десница похита,
и чим на смрт сина десном замахнуе, 185
свих пуклов колина Богу посвећуе!
Тако се изличуе непослух послухом,
кад не господуе шћетна нарав духом,
а ти охолостју, човиче, ли кипиш,
охолом слипостју тврдо срдце слипиш! 190
Свид се, процини се, докле врме служи,
смртно не лини се, све се на те тужи,
јер ако сад труси, морско узплиханје,
стинја пукли куси, суца помрчанје,
170 свитлост помрчена, земља узплашена, 195
множ мртвих скришена, з мора рич
слишена,
ако чудна љубав трпећега Бога,
ако пролита крв Створитеља твога,
ако узе, бичи, трн, чава, криж, нагост,
жуч, укорне ричи, смрт и копја наглост 200
тве зло не изличи, тврдји си нег тврдост.

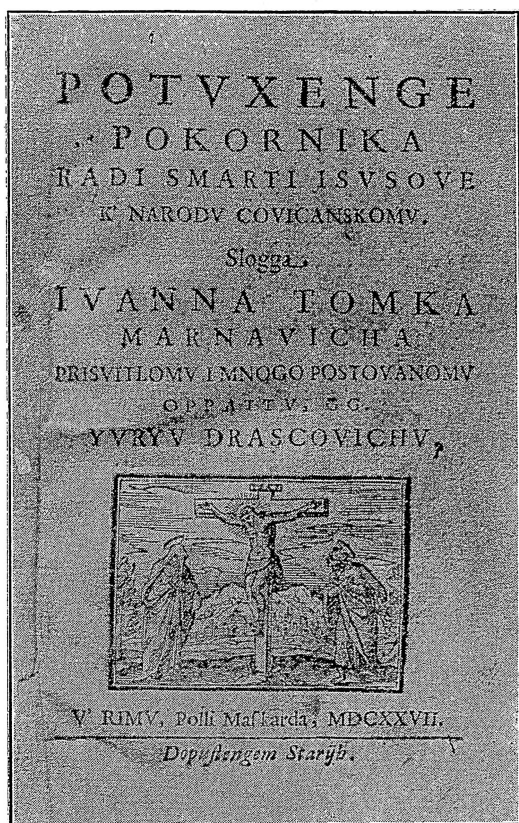
СВРХА.

СЛАВА ИСУКРСТУ ОДКУПИТЕЉУ.

Редак је ово пример кићеног маринизма, како га је модифицирала римска курија, то јест оног начина певања, како су га с успехом пропагирали стубови Пропаганде песници Мафео Барберини (Урбан VIII) и његов Segretario de' Brevi Џовани Чамполи. Задржавала се у тој поетској школи махом техника декламаторских и конфузних стихова Џамбатисте Марина, истина с мање забунљивих барокних слика, али зато чак и с потенцираном употребом враћеном епитета и необичнијих ајективних кованица, тек што се бегало од митологије и плотне љубави, а певало само о религиозно-моралним темама. Не треба напомена ни објашњавати, откуда да се Мрнавић, у Риму, заноси за таквом поезијом, кад јој је један од твораца Урбан VIII, али и његово подражавање секретару Чамполију требаће, без сумње, објаснити личним друговањем с тим песником, који се нарочито интересирао Словенима и новијом историјом Пољске¹⁾, па ће, врло вероватно, том човеку и књигама његове библиотеке требати благодарити и Мрнавићево знање детаља хоћимске битке у „Османшници“.

¹⁾ D. Ciampoli, Nuovi studi letterari e bibliografici (Un amico del Galilei: Monsignor Giovanni Ciampoli), Rocca S. Casciano 1900, 84.

Уосталом биће да се „Потужење“ Мрнавићу нарочито свидело, кад је употребив штампарски слог ове едиције дао на осам страна посебни отисак тог спева (Слика 2), што нам досле није било познато, посветив га расипном

Слика 2. Мрнавићево „Потужење покорника“ (1627).

порновском опату Јурју Драшковићу (1590—1650), који се тад, сва је прилика, вратио по Риму тражећи упливне везе, како би за се осигурао печујску би-скупску столицу¹⁾.

Тек што „Потужење“ није оригинални спев!

И ако је Мрнавић то прећутао, за добру половину те песме употребио је једно туђе дело.

Искористио је Санацарову песму:

ACTII SYNCERI SANNAZARII DE MORTE CHRISTI DOMINI AD MORTALES LAMENTATIO²⁾.

Si quando magnum mirati surgere solem
Oceano et toto flammas diffundere caelo
certatimque suo terras ambire meatu
noctivagam Phoeben praecinctam cornibus aures
aeternosque astrorum ignes caelique micantes 5
scintillare oculos, aliquem dare iura putastis
atque polo regnare hominum rerumque parentem,
cui mare, cui tellus, cui pareat arduus aether,
cuncta supercilio qui temperet, hunc simul, aegri

mortales (si vestra dolor praecordia tangit), 10
adspicite immiti traiectionem pectora ferro,
pectora foedatasque manus perfusaque tabo
ora cruentatumque caput crinesque revulsos,
adspicite et plenos lacrimarum fundite rivos!
Heu scelus, heu crudele nefas, iacet altus
Olympi 15
rector, amisso torpent elementa magistro,
quin etiam vacuum adsueto sine pondere coelum

¹⁾ I. Kukuljević Sakcinski, Glasoviti Hrvati prošlih vjekova (Porodica Draškovića), Zagreb 1886, 184.

²⁾ Употребљавамо издање IACOBI|SANNAZARII|OPERA OMNIA,|LATINE SCRIPTA. || VENETIIS,|Ex Typographia Dominici Guerrei, & Io. Baptistae,|fratrum, M. D. LXVIII.

nutat et ipsa suum quaerunt solia aurea regem,
quem diversa procul saevo cum crimine tellus
ignotum populis caput es miserabile corpus 20
sustinet exanguesque sinu complectitur artus
et tremefacta graves testatur murmure questus,
testatur sol ipse suum sub nube dolorem
iam latitans atraque notans ferrugine frontem.
Tu quoque deformesque genas pallentiaque ora 25
contegis inferiasque tuo das luna tonanti
auratum flavo tendens de vertice crinem
et lacrimas uda fundens in nocte tepentes.
Nec minus abruptis fama est exisse sepulchris
perque vias errasse novis simulacra figuris 30
excitasque umbras medias ululasse per urbes
sub noctem et notos questu implevisse penates.
Quid? non et pelagi rabies ad tollere fluctus
immanes visa est montesque evolvere aquarum
deiectura urbes terrasque haustura profundo, 35
cum simul et caput undisonis emeris ab antris
caeruleus Triton rauco super aequora cornu
constreperet nautasque horrenda voce moneret
naturae cecidisse patrem regemque deumque.
Haene manus vasti iunxerunt foedera mundi? 40
Harum opus est quodcumque iacet, quodcumque

movetur,
quicquid ubique parens rerum natura gubernat,
frugiferens tellus fetumque animalibus aequor
vitalisque aer atque ignibus aethra coruscis.
Et nunc (proh facinus quantum potuere nocentum 45
flagitia) immissis dant pervia vulnera clavis
liventesque atro foedant squallore lacertos!
Heu caput indignum spinis venerandaque caelo
et toties clara stellarum impexa corona
caesaries, heu pectus hians convulsaeque dira 50
barba manu tunsique artus et frigida membra!
Vosne pedes caelum premere et vaga sidera sueti
fulgentesque domos superum, sublimia tecta,
tam saevae immanes perpassi cuspидis ictus
et terram et duras sparsistis sanguine cautes? 55
Nec trepidat mens caeca hominum? Quae tanta

tenaci
durities in corde riget? Num nigra videtis
tartara tot claris hominum viduata trophaeis
desertasque in nocte domos et tristia regna
felicesque animas laetum Paean canentes 60
pone sequi regem et caelo insedissereno?
Quid? si non tantos subiisset sponte labores
humanamque sua pensasset morte salutem
ille sator rerum et summi mens certa parentis
qui nutu ingentes mundi moderatur habenas, 65
ut tandem intactos picea Phlegethontis ab unda
post obitum aeternae donaret munere lucis

in partemque suorum operum regnique vocaret
tantus amor generis servandi et gloria nostri.
Quare agite ex animis mortales pellite vestris, 70
siquid adhuc manet antiqua de sorde relictum
mendacesque deos et detestanda priorum
sacra profanatis tandem detrudite ab aris,
imbuat effuso terram nec sanguine taurus
nec miser ille suae divulsus ab ubere matris 75
ignotos agnus balet super hostia cultros.
Vivat ovis, vivat quidquid sub sole creatum est!
Mentem animumque deo, non thura aut exta parate,
has illi pecudum fibras, haec reddite dona!
Cernitis, ut primum flectat caput, ut pia pandat 80
brachia et ingratas vocet ad sua vulnera gentes,
oblitasque viae moveat meminisse relictas,
scilicet amplexus non reiecturus amicos.
At vos obtusas ignari avertitis aures,
infelix genus et saevae ludibria mortis, 85
nec quanta a tergo iam instant tormenta videtis!
Tempus erit, cum vestra illum commissa notantem
multantemque reos altaque in nube sedentam
adspicietis et horrentes tremor opprimet artus,
nec iam ferre oculos flammarum ardore coruscus 90
aut timidos acie vultus condere contra
audebit quisquam sibi conscius. Ibit in ignes
turba nocens sontesque oxolvit corpore poenas
pallentesque aeternum amnes vastasque lacunas
Cocyti colet et furias horrescet hiantes, 95
atque animum monitis non i tendisse pigebit.
Tunc vos exactae capient mala taedia vitae
expertes caeli atque aurae sub nocte profunda
inque caput trifidos nequicquam optabitis ignes
et frustra erectas tolletis ad aethera palmas, 100
quos superum coetus et fortunata piorum
agmina vix lacrimis poterunt spectare retentis
invidiae stimulis dirisque ultricibus actos.
Ergo vitales, miseri, dum carpitis auras,
dum compos mens ipsa sui est, dum certa 105
facultas,

dum ratio tempusque sinunt, simul ite frequentes,
ite pii, veniam factis exposcite vestris,
ite, animos purgate Orcique inhibite rapinas
et tandem patrio mentem convertite caelo.
Sic rex ille hominum, vacui spoliator Averni, 110
oblitus scelerum cognatae stirpis amore
promissique memor mentes intrabit amicas
vestraque posthabitis recolet praecordia templis
postque tot exhaustos vitaeque obitusque labores
illo quo pluvias, quo pellit nubila vultu, 115
ablutos labe excipiet laetusque reponet
sidereos inter procures sanctumque senatum
sub pedibusque dabit stellantia cernere claustra.

Наполитанац Јакобо Санацаро (1458—1530), последњи хришћански песник Ренесансе, волео је да се потписује академским псеудонимом Actius Syncerus алудирајући првим именом на то, да је он традиције буколичне поезије пренео на рибаре и на морску обалу (ἀκτή, acta), док је у називу Syncerus истицао искреност персоналости своје врло оригиналне и носталгичне лирике у уверењу, да је та реч у вези с грчким σύν и κηρός¹⁾. Писац успелог романа „Arcadia“, што је врло рано имитиран у многим литературама Европе²⁾ па

¹⁾ E. Cocchia, Divagazione critica intorno al nome accademico di Jacobo Sannazaro a proposito di un medaglione inedito, Rendiconti dell'Accademia di Archeologia Lettere e Belle Arti, Napoli 1894, 9. Напротив С. Mancini полемишући са Кокијом (I nomi accademici di Jacopo Sannazaro liberati dalle falsità e la simbolica dei medesimi stabilita e coordinata con quella del suo mausoleo) доказује, да је Санацаро у називу Actius позајмио један од надимака бога Аполона као проводника муза (Giornale storico della letteratura italiana XXIV, Torino 1894, 471).

²⁾ M. Scherillo, Arcadia di Jacobo Sannazaro secondo i manoscritti e le prime stampe, Torino 1888, CCXXXVII. A. Albertazzi, Il Romanzo, Milano 1902, 62

је и код нас деловао на старе Зоранићеве „Планине“¹⁾, али нарочито чувен ради латинског побожног епоса „De partu Virginis“, који је, штампан у педесет и пет издања, просто у триумфу прошао Европом²⁾, да га првих деценија седамнаестог века преведе и код нас Дубровчанин Паше Примовић-Латиничић. Меланхоличан и повучен у се волео је Санацаро рефлексивну тугу и култ рушевина³⁾, а био непомирљив противник распуштене курије циничког Александра VI и поганичког Леона X, па је ради бројних митолошких реминисценција и ради необичног синкретизма паганизма с хришћанством био често, нарочито после смрти, и нападан, да није никакав верник. Одиста вера његова није била ни из далека од оних, што изазивљу мистичну екстазу и аскетски хероизам, али многи привидно поганички изрази његове поезије у ствари су ренесансна склоност, да се класичним терминима представе стварно хришћанске идеје⁴⁾.

Само што је нарочито занимљиво и на овом примеру пратити, како су се митолошке реминисценције елегантног Санацарова оригинала из полупоганичног времена Леона X изгубиле у мегаломанском маринизму барберинског типа једног биготног поузданика курије Урбана VIII.

Петар Колендић.

RÉSUMÉ.

„POTUŽENJE POKORNIKA“ DE MRNAVIĆ.

En donnant à l'impression sa traduction serbocroate du grand catéchisme de Bellarmin (Istumačenje obilnije nauka krstjanskoga, Rome 1627), Ivan Tomko Mrnavić (1580—1637) y a ajouté un petit poème bien réussi „Potuženje pokornika radi smrti Isusove k narodu čovičanskomu“, un curieux exemple du marinisme fleuri modifié par la cour romaine et particulièrement par les poètes Maffeo Barberini (Urbain VIII) et son secrétaire Giovanni Ciampoli. Le professeur Petar Kolendić a eu la bonne fortune de trouver une édition spéciale de cet petit poème et il a prouvé en outre que l'oeuvre de Mrnavić n'est en grande partie qu'une paraphrase du vieux poème de Jacobo Sannazaro (1458—1530) „De morte Christi Domini ad mortales lamentatio“. Mrnavić s'est débarrassé, bien entendu, de réminiscences mythologiques du modèle latin, inévitables à l'époque de la renaissance païenne de Léon X, mais il a paré son poème d'ornements pompeux dans le goût du marinisme évolué de Barberini.

¹⁾ T. Matić, Zoranić's Planine und Sannazaro's Arcadia. Ein Beitrag zur Geschichte der älteren kroat. Literatur, Archiv für slavische Philologie XIX (Berlin 1897) 466. T. Matić, Petar Zoranić, Zadar 1909, 24.

²⁾ V. Zabughin, Storia del Rinascimento Cristiano in Italia, Milano 1924, 239.

³⁾ A. Sainati, La lirica latina del Rinascimento I (La lirica latina di Jacopo Sannazaro), Pisa 1919, 195.

⁴⁾ F. Gabotto, La fede di Jacobo Sannazaro, Il Propugnatore N. S. III. 2 (Bologna 1890) 476.